

Svar på skriftligt spørgsmål om att utreda orsaken till fiskdöden i Torne älv

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Ärade talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spørgsmål SS 58/2019 rd undertecknat av riksdagsledamot Markus Mustajärvi /sv:

Vilka åtgärder kommer den ansvariga ministern att vidta för att utreda orsakerna till fiskdöden i Torne älv snarast möjligt och på största allvar, och kan till exempel utsläppen från gruvindustrin uteslutas som orsak till problemen?

Dessutom undrar jag hur tillräckliga resurser kan tryggas så att uppföljningen av vattendragens tillstånd är så aktuell och heltäckande som möjligt, för att man ska kunna förhindra miljöproblem framöver och ingripa i eventuella sådana så fort som möjligt?

Som svar på detta spørgsmål anför jag följande:

De hudskador som observerats på vandringslax i Torne älv och den ökade dödligheten har orsakat stor oro inom Torne älvs avrinningsområde varje år sedan 2014 på både finska och svenska sidan. Särskilt antalet döda eller sjuka laxar under moderfiskens vandringsperiod har varit avvikande. En stor del av de sjuka laxarna har drabbats av vattenmögel före sin död. Vattenmögel anses dock vara en sekundär dödsorsak, smittan angriper vanligen skadad hud, fenor eller gälar. Dödligheten i vattenmögel på hösten, efter leken bör särskiljas från dödligheten under laxens vandring. En avsevärd orsak till dödligheten under hösten är att fiskarna inte har ätit på flera månader och att leken är belastande. Det är uppenbart att de många långa, varma höstarna under detta årtionde har gynnat vattenmögel, och detta har mer frekvent än tidigare varit en direkt dödsorsak. Detta bekräftas av att fiskarna erinrar sig höstar tidigare med ett stort antal vandringslaxar då någon motsvarande vattenmögelepidemi inte har observerats. Den höga dödligheten och hudsymptomen under vandringsperioden kan dock inte förklaras av förhållanden som är gynnsamma för vattenmögel. Hudskador och dödlighet bland vandringslax har inte observerats enbart i Torne älv, utan också i flera svenska älvar som rinner ut i Östersjön respektive på svenska västkusten, men i mindre utsträckning bland lax i uppdämda älvmynnningar på finska sidan. Inte heller i fråga om Simo älv har motsvarande observationer rapporterats till myndigheterna.

Under åren 2014–2018 konstaterades inga allvarliga smittsamma sjukdomar hos fisk i undersökningar inom Torne älvs avrinningsområde. Ytliga skador som gör fiskarna mottagliga för vattenmögelinfektion undersöktes av Livsmedelsverket i Finland och Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) i Sverige i en projektundersökning 2016. Mekaniska skador orsakade av säl och fiske-redskap samt andra faktorer är en relevant bakgrundsfaktor till de ökade sjukdomsfallen. Hos lax

Svar på skriftligt spørgsmål SSS 58/2019 rd

i älvmrådet konstaterades både akuta och kroniska skärsår, vilket tyder på att skador uppstår under såväl havs- som älvvandringen. Även i sommar har man redan hos moderfisk fångade i Bottenviken konstaterat ytliga skador och vattenmögelinfektioner liknande de som observerats i Torne älv. Under projektet 2016 observerades också ofta streckliknande nötnings-skador som vittnar om att fiskarna har befunnit sig i nätredskap. Orsaken är att fiskarna har lyckats frigöra sig från fångstredskapen, men också att lax, som bifångst eller i övrigt, har släppts ut från fångstredskapen. Även catch and release-fiske samt beten vid spinn- och flugfiske kan orsaka ytliga skador på fiskarna. Följden av hudskadorna är sekundära infektioner. Under projektet konstaterades också enstaka fall av bakterieinfektioner och kallbrand i huden, vilkas ursprung man inte har lyckats klargöra. Sjukdomen UDN (ulcerative dermal necrosis), som det förekommit mycket skriverier om, har enligt de utförda undersökningarna en mycket liten andel i laxdöden i Torne älv.

Åren 2017–2019 har lax och öring i Bottenviken undersökts särskilt för virus i samband med IHN-epidemin (infectious haematopoietic necrosis) som konstaterades i november 2017, samt för fisksjukdomar som ska bekämpas i samband med fångst av moderfisk och överföringar av lax. År 2017 undersöktes totalt 177, år 2018 totalt 594 och år 2019 före ingången av juli totalt 354 havslaxar och -öringar från Bottenviken eller vandringsområdet. Merparten har varit helt friska individer, endast ett fåtal har undersökts till följd av sjukdomssymptom. Sjukdomssymptomen har inte avvikit från tidigare år. Under 2018 undersökte SVA med ett större urval och mer grundligt fiskarna i Torne älv och fyra andra laxälvar som rinner ut i Östersjön. I samband med detta konstaterades bland annat förändringar i laxarnas blodstatus, men någon förklaring till detta har tills vidare inte hittats. Den slutliga rapporten över SVA:s undersökningar under 2018 väntas bli klar i höst. De senaste åren har vattenmögel inte drabbat enbart vildlevande fisk, utan också fiskodlingar. Livsmedelsverket undersöker vattenmögel och förebyggande av detta i samarbete med Naturresursinstitutet, Finlands Fiskodlarförbund och Åbo Akademi.

I samband med laxdöden i Torne älv sommaren 2019 verkar det till en början ha rått oklarhet kring till vem detta ska anmälas. Det är dock viktigt att anmälningar görs direkt till myndigheten i ett tidigt skede för att det ska gå att skapa en tillräcklig lägesbild och ges möjlighet att anordna provtagning efter behov. De första proverna av sjuk moderfisk sommaren 2019 skickades till Livsmedelsverket i juli. Dessa individer undersöks för närvarande. Livsmedelsverket har avtalat om samarbete inom inhämtande av prover med NTM-centralen och Regionförvaltningsverket i Lappland samt Naturresursinstitutet, och i fortsättningen fås prover även genom detta samarbete. När det gäller alla myndigheters tillgång till information har dock fiskarna och de övriga medborgarna en nyckelroll eftersom de fungerar som ”känslspröt” vid uppföljning av läget både i älvdalen och på havsområdet. Fiskare och andra observatörer har också fått handledning i provtagning.

Utredningen av läget fortsätter genom samarbete mellan Livsmedelsverket, NTM-centralen i Lappland, Naturresursinstitutet och regionförvaltningsverket. Tillräckliga resurser kommer att avsättas för utredning och bekämpning av fisksjukdomar. Att påvisa orsakerna till sjukdomar och dödlighet bland vildlevande fisk är dock ett mycket krävande arbete, eftersom det finns många möjliga orsaker inklusive bland annat nya och kända smittsamma fisksjukdomar, förgiftningar

Svar på skriftligt spørgsmål SSS 58/2019 rd

och bristsjuksomar. Även de rådande förhållandena i älven och vandringsområdet samt den verksamhet som bedrivs där kan inverka. Huruvida bekämpningen lyckas beror till stor del på om det går att påverka orsakerna till dödligheten. Till exempel kan infektioner hos vildlevande fisk vanligen inte förhindras eller elimineras.

Gruvindustrin inom Torne älvs avrinningsområde på både finska och svenska sidan är en verksamhet som kräver miljötillstånd. När verksamheten bedrivs enligt miljötillståndet medför verksamheten inte i sig eller tillsammans med andra verksamheter någon betydande förorening av miljön eller risk för sådan, eller försämring av speciella naturförhållanden. Miljötillståndet baserar sig på prövning, för vilken myndigheten tillräckligt och på behörigt sätt utreder ärendet genom att skaffa den information och den utredning som behövs för att ärendet ska kunna avgöras. Verksamhetsutövaren ska även tillsammans med miljötillståndsansökan lämna in de för tillståndsprövningen nödvändiga utredningarna om verksamheten och dess konsekvenser, om parterna och om andra relevanta omständigheter. För tillsynen av att verksamheten är förenlig med miljötillståndet får tillsynsmyndigheten (NTM-centralen) de rapporter över utsläpps- och konsekvenskontroll av verksamhetsutövaren som fastställs i tillståndet. I fråga om Torne–Muonio älv bedrivs samarbete inom miljötillsynen med den svenska tillsynsmyndigheten.

Dessutom följer myndigheterna upp vattendragens tillstånd enligt uppföljningsprogram. Uppföljningen av Torne–Muonio älv görs av NTM-centralen i Lappland. Uppföljningen av vattendrag kan utifrån situationen även effektiviseras, vilket innebär att man utöver en allmän kontroll av vattenkvaliteten även utreder till exempel eventuella konsekvenser av en tillståndspliktig verksamhet, som gruvindustrin.

I den uppföljning av vattenkvaliteten i Torne älv som NTM-centralen i Lappland har gjort under början av året har det inte förekommit några resultat som avviker från de normala variationerna. I de extra provtagningar och analyser som nu har genomförts under två veckors tid i Torne–Muonio älvs huvudfåra på grund av laxsituationen har man tills vidare inte upptäckt några resultat som avviker från de normala variationerna i vattenkvaliteten.

Resurserna för uppföljning av vattenkvaliteten har tryggats med anslag som reserverats för provtagning och analyskostnader. NTM-centralerna i Lappland, Kajanaland och Norra Österbotten har även en specialuppgift inom gruvdrift i det tväradministrativa programmet och denna stöds med finansiering beviljad av miljöministeriet.

Helsingfors 8.8.2019

Jord- och skogsbruksminister Jari Leppä